

Gay Byrne

Ceist 1 Beidh tú ag féachaint ar ball ar thuairisc faoin gcráoltóir aitheanta Gay Byrne, a fuair bás ar an gceathrú lá de mhí na Samhna. Pléigh a bhfuil ar eolas agat faoin bpearsa mór le rá seo leis an duine in aice leat.

Ceist 2 Féach féin agus an duine in aice leat ar na focail seo a bheidh le cloisteáil sa mhír. An dtuigeann sibh iad?

1. pearsa mhór _____
2. ómós _____
3. comhghleacaithe _____
4. oifigeach airm _____
5. uaillmhianach _____
6. comhlachtaí árachais & díolacháin _____
7. b'íomaí pearsa _____
8. iomráiteach _____
9. conspóideach _____
10. broidiúil _____
11. infheistíochtaí _____
12. toghchán na huachtaránachta _____

Anois, féachaigí ar an tuairisc le feiceáil an gcuideadh sin libh. Mura bhfuil sibh cinnte faoi bhrí na bhfocal tar éis na chéad éisteachta, pléigí na focail leis an teagascóir.

Ceist 3 Féach ar an tuairisc arís agus freagair na ceisteanna:

1. Cén aois a bhí Gay Byrne nuair a fuair sé bás?
2. Cén fáth a raibh clú agus cáil ar Gay Byrne?
3. Cén t-eolas a thugtar sa mhír faoi chúlra Gay Byrne, sula ndeachaigh sé isteach sna meáin?
4. Cad a rinne sé i ndiaidh dó éirí as a chuid oibre go hoifigiúil?
5. Cén mí-ádh a bhuail é sa bhliain 1986 agus sna blianta ina dhiaidh sin?

6. Cén fáth ar luadh na blianta 2006 agus 2011?

Ceist 4 ‘...a bhí...’ agus ‘...dúirt..’

- A. Éist go cruinn leis an mír arís. Breac síos gach sampla den bhriathar san aimsir chaite a chloiseann tú inti.
- B. Scríobh amach na rialacha a bhaineann leis an aimsir chaite a chur in iúl.

Ceist 5 ‘...ag cur...’

1. Cén ghné den ghramadach atá i gceist leis an sampla thuas?
2. Féach ar na habairtí seo agus cuir líne faoin ngné sin i ngach abairt:

*Tá mé ag léamh mo leabhair.
Ní maith liom leabhair a léamh.
Tá mé ag ól an bhainne.
Ní maith liom bainne a ól.*

3. An féidir leat a rá cén fáth nach bhfuil deireadh na mbriathra mar an gcéanna sna samplaí thíos?

*Cleacht – cleachtadh
Bris – briseadh*

*Fiosraigh – fiosrú
Aimsigh – aimsiú*

Ceist 6 Pléigh na ceisteanna leis na daoine eile i do ghrúpa:

1. Cén fáth a dtaitníonn *The Late Late Show* le muintir na hÉireann, dar leat?
2. An bhfuil an tionchar céanna ag *The Late Late Show* ar shochaí na tíre sa lá atá inniu ann is a bhí fiche bliain ó shin? Mínigh.
3. Cén cineál pearsantachta a bhí ag Gay Byrne?

Treoracha agus Freagraí

Ceist 1

Tabhair deis do gach beirt a bhfuil ar eolas acu faoi Gay Byrne a phlé le chéile.

Ceist 2

1. pearsa mhór	<i>big personality, figure</i>
2. ómós	<i>homage, respect</i>
3. comhghleacaithe	<i>colleagues</i>
4. oifigeach airm	<i>army officer</i>
5. uaillmhiánach	<i>ambitious</i>
6. comhlachtaí árachais & díolacháin	<i>insurance and sales companies</i>
7. b'íomaí pearsa	<i>there were many personalities</i>
8. iomráiteach	<i>well-known</i>
9. conspóideach	<i>controversial</i>
10. broidiúil	<i>busy</i>
11. infheistíochtaí	<i>investments</i>
12. toghchán na huachtaránachta	<i>the presidential election</i>

Ceist 3

Féach an script.

Ceist 4

A.

- bhí
- chaith
- throid
- chuaigh
- fágadh
- chuir
- bhíodh
- phós
- sheas
- d'fhan
- léirigh
- go raibh
- buaileadh
- theip
- dhiúltaigh
- ghlac

B.

- ✓ Séimhítear fréamh an bhriathair chun an aimsir chaite a chur in iúl (cuir – chuir), ach amháin i gcás an tsaorbhriathair (cuireadh).
- ✓ Cuirtear **d'** roimh bhriathra dar tús guta nó f (ól – d'ól, fan – d'fhan), ach amháin i gcás an tsaorbhriathair (óladh, fanadh).
- ✓ Úsáidtear an mhír cheisteach **ar** chun ceist a chumadh san aimsir chaite (ar chuir?, ar fhan?).
- ✓ **Níor** an mhír dhiúltach a úsáidtear (níor chuir, níor ól).

Ceist 5

1. An t-ainm briathartha.
2. Féach ar na habairtí seo agus cuir líne faoin ggné sin i ngach abairt:

Tá mé ag léamh mo leabhair.
Ní maith liom leabhair a léamh.
Tá mé ag ól an bhainne.
Ní maith liom bainne a ól.

3. Is iad –adh agus –eadh na deirí a bhíonn ar ainm briathartha na mbriathra sa chéad réimniú. Is iad –ú agus –iú na deirí a bhíonn ar ainm briathartha na mbriathra sa dara réimniú.

Ceist 6

Is féidir gach beirt nó triúr a chur ag déanamh an phlé seo agus ansin cuid de na ceisteanna a phlé leis an rang iomlán.

Eimear Ní Chonaola

Tá an craoltóir agus an phearsa mhór theilifíse Gay Byrne tar éis bháis. Cúig bliana le cois na ceithre scór a bhí sé agus bhí sé tinn le tamall. Chaith Gay Byrne beagnach dhá scór bliain ag cur an chláir teilifíse *The Late Late Show* i láthair. Agus bhíodh a chlár raidió féin aige freisin ar RTÉ. Ina measc siúd a bhfuil ómós léirithe acu dó tráthnóna tá an tUachtarán, Michael D. Higgins, an Taoiseach, Leo Varadkar agus a chomhghleacaithe in RTÉ, Ryan Tubridy agus Joe Duffy.

Séamus Ó Scanláin

Le breis agus leathchéad bliain bhí a éadan le feiceáil agus a ghlór le cloisteáil i mórán gach uile theach sa tír. Mac le hoifigeach airm a throid sa gCéad Chogadh Mór agus máthair a bhí uailmhianach dá clann, chaith Gay Byrne tús a shaoil oibre i gcomhlachtaí árachais agus díolacháin.

Ach ansin, chuaigh sé leis na meáin – i Sasana le Granada TV agus an BBC. Faoi 1962 bhí RTÉ bunaithe agus fágadh an clár mór teilifíse *The Late Late Show* faoi láithriú Gay Byrne. B'iomaí pearsa iomráiteach cháiliúil a bhí faoi agallamh aige, cuid díobh conspóideach - leithéidí na bpolaiteoirí Pádraig Flynn agus Peter Brooke, chomh maith le Annie Murphy agus a caidreamh le Eamonn Casey. I dteannta na hoibre seo, chuir Gay Byrne mná tí na hÉireann faoi agallamh i gcomórtas náisiúnta dá leithéid agus bhíodh iomaitheoirí Rós Thrá Lí os a chomhair ar feadh na mblianta.

Ba réalta mór i gcúrsaí raidió Gay Byrne chomh maith, a chlár rialta féin aige maidineacha na seachtaine ar feadh beagnach deich mbliana fichead.

Phós sé pearsa chraoltóireachta eile, Kathleen Watkins, a sheas leis i gcónaí go dílis.

D'fhan Gay Byrne broidiúil tar éis dó éirí as a chúraimí go hoifigiúil. É ag láithriú teilifíse le *Who Wants to be a Millionaire*, *The Meaning of Life* agus *Make 'em Laugh*. Agus léirigh sé féin acmhainn grinn go minic.

Ach, níorbh aon údar grinn dó, áfach, a scéala i 1986, go raibh a chuntasóir agus a sheanchara Russell Murphy tar éis gaoth a thabhairt dá chuid airgid. Buaileadh Gay Byrne sa bpóca freisin blianta ina dhiaidh sin nuair a theip ar infheistíochtaí eile dá chuid.

Dhiúltaigh sé rith i dtoghchán na hUachtaránachta 2011. Deireadh go leor go n-éireodh leis. Ach, ghlac sé le post mar chathaoirleach ar an Údarás um Shábháilteacht ar Bhóithre ó 2006, cúis a bhí gar dá chroí féin.

Séamus Ó Scanláin, Nuacht TG4